

Кисіль В.В., кандидат філологічних наук, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

ПОКАЯННИЙ ЛИСТ ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖАНР УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 1920-Х – ПОЧ. 1930-Х РР.

Першочерговим завданням нового українського літературознавства є потреба переглянути основні історіографічні концепції та розробити нову модель розвитку новітньої української літератури [5, 2]. Адже література є своєрідним відображенням суспільних запитів і суспільного розвитку. Розвиток української спільноти в умовах утвердження тоталітарної системи в СРСР 1920-х рр. зумовив зміну жанрово-стильових тенденцій в українській літературі.

Ідеться про появу такого характерного для тоталітарного суспільства жанру як покаяння лист. Назвемо лише деякі з найвідоміших покаяння листів:

- 1) «Заява групи комуністів-членів «Вапліте» [6, 2];
- 2) лист до редакції газети "Комуніст» П. Тичини [16, 6];
- 3) лист до редакції газети «Комуніст» М. Куліша [10, 452];
- 4) такий же лист М. Хвильового [18];
- 5) лист М. Куліша до Головреперткому НКО та АПО ЦК КП(б) [10, 455];
- 6) текст виступу М. Куліша на театральному диспуті 1929 року, що був надрукованим у пресі [10, 475];
- 7) лист до редакції «Вісті ВУЦВК» від «Нової генерації» [4, 6].

Це далеко не повний перелік подібного роду «літературних» творів наших видатних письменників. Кожен з цих документів потребує окремого розгляду.

Червоний терор, розпочатий у 1918 році, наприкінці 1920-х років перекинувся вже на ряди тих, хто його започаткував у роки революції та Громадянської війни. Під загрозою «червоного терору» змушені були виправдовуватися й Л. Троцький, і М. Бухарін, і цілий ряд інших «діячів партії і Радянської влади». Власне, усі ті, хто мав думку, відмінну від офіційної точки зору, чи кого офіційні кола неправильно зрозуміли, ризикував опинитися на допитах слідчих ДПУ. Намагаючись уникнути переслідувань з боку влади, загрожені політики, науковці, ми змушені були удаватися до своєрідних покаяння листів як єдиної можливості висловити власну думку.

Особливої ваги в цьому плані заслуговують листи-покаяння М. Хвильового, оскільки він упродовж 1920-х років сприймався як символ молодого покоління українських радянських письменників, що прийшли в літературу з фронтів Громадянської війни. Він був членом комуністичної партії, тобто сприймався як частина правлячої верхівки та представник панівної політичної ідеології. Але найважливішу роль у літературному процесі М. Хвильовий відігравав, звичайно ж, завдяки своєму непересічному талантові письменника, який глибше за інших бачив приховану політичну й загальнолюдську сутність процесів, що тоді відбувалися в суспільстві й далеко не для всіх були зрозумілі. Додавала

М. Хвильовому авторитетності в очах сучасників і його участь у започаткованій ним же літературній дискусії 1925-1928 років.

30 квітня 1925 року у додатку до газети «Вісті ВУЦВК «Культура і побут» з'явилася стаття Г. Яковенка «Про критиків і критику в літературі», в якій автор, виступаючи за просту і зрозумілу пролетаріатові літературу, пропонував «...утворити при редакціях журналів і газет контрольні секції з людей ідеологічно витриманих, цілком розуміючих вимоги щодо пролетарської творчості, які б контролювали б рецензії штапованих письменників» [22, 1].

Поряд з цією статтею було вміщено памфлет-відповідь М. Хвильового «Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян» [18, 1], у якій він рішуче виступив проти бездарності в літературі, яка, покликуючись на необхідність ідеологічного контролю, вимагала запровадження червоної цензури.

Так розпочалася літературна дискусія 1925 – 1928 років про шляхи розвитку українського мистецтва. Ю. Шерех, оцінюючи її роль у культурному процесі на Україні в 1920-х роках, писав: «...так звана «літературна дискусія», хоч як вона з цензурних і інших причин була стиснена до меж власне літератури або мистецтва, була природною реакцією на історичну ситуацію. Країна опинилася на історичному перехресті: перетворитися на провінцію Москви, хай тим часом з допущенням, в обмежених масштабах, місцевої мови, але тільки для обслуговування технічних потреб та ідеологічних вимог центру, чи зберегти свою самобутність, – це питання усіх питань. І хоч ніхто не ставив його просто так, в цьому була глибинна суть «літературної дискусії» [21, 140].

Свої полемічні випадки проти супротивників М. Хвильовий убирав у шати памфлету. Самі памфлети прийнято поділяти на три періоди: 1925 – 1926, 1927 – 1928 і 1930 рр. [19, 894].

Прикметно, що кожен з періодів закінчувався каяттям автора памфлетів. У 1926 році це була «Заява групи комуністів...», у 1928 році – «Лист до редакції газети «Комуніст», у 1931 році – промова на загальних зборах Харківської організації ВУСПП, передрукована тоді ж у «Літературній газеті». Перший лист, підписаний ще, крім М. Хвильового, О. Досвітнім і М. Яловим, на думку Ю. Шереха, «настільки тримається червневих тез, що сприймається майже пародією» [21, 146]. Тут згадані «Тези про підсумки українізації», прийняті 15 червня 1926 року пленумом ЦК КП(б)У.

Наступного покаянного листа, написаного внаслідок самоліквідації «ВАПЛІТЕ», Хвильовий адресував до редакції газети «Комуніст». Той же Ю. Шерех, говорячи про нього, приєднувався до думки Д. Донцова, який «...влучно порівняв каяття Хвильового з каяттям Галілео Галілея. Змушений перед конклавом високих церковних достойників зректися теорії про обертання землі навколо своєї осі, за легендою, він при першій нагоді вільного вислову додав: «А все ж таки вона крутиться!» [21, 147].

Нарешті, третє, останнє покаяння М. Хвильового – виступ на загальних зборах Харківської організації ВУСПП 24.02.1931 року. Говорячи в ньому про себе та своїх однодумців і каючись у помилках, «Основне керівне ядро Пролітфронту – це те

саме ядро, що так чи інакше еволюціонувало через «Урбіно», ВАПЛІТЕ, «Літературний ярмарок» [19, 827]. Встановивши таку ретроспекцію до 1924 року, він підсумував: «Резюмуючи, треба одверто і прямо сказати, що Пролітфронт саме тому розформувався, що після остаточної дискредитації життям колишніх поглядів його на шляхи розвитку пролетарської літератури, по-перше, виявлялася цілковита неспроможність цих ідеологів намітити для організації нові шляхи й нову установку, а, по-друге, виявилось, що відсутність цієї установки заводять організацію в тупик, так би мовити, перманентних помилок» [19, 828].

Говорячи про кожне каяття М. Хвильового як про крок назад, як відступ, Ю. Шерех найвище поціновує памфлети першого періоду: «Для історії Хвильовий-памфлетист лишився шукачем «Камо грядеши?» й «Думок проти течії», а його знахідкою – «Апологети писаризму», «Україна чи Малоросія?». Усе написане після того – історичний документ епохи» [21, 167-168]. При цьому дослідник пропонує не зважати на всі каяття-відступи М. Хвильового, оскільки істину «А вона все таки крутиться!» «він ствердив ціною життя» [21, 168]

Подібної думки дотримується ще один дослідник творчості М. Хвильового – І. Михайлин, який називає покаєння М. Хвильового «Гамартією», трагічною виною героя, що впливає з його трагічної помилки [12, 2]. Такою помилкою вчений вважає внутрішні суперечності активно створеної М. Хвильовим ситуації: «Визначивши компартію єдиним і неподільним ідеологічним центром, М. Хвильовий змушений був прийняти її ідеологічні догми» [12, 39]; письменник ішов у наступ на комуністичну партію під прапорами тієї ж комуністичної партії.

Таким чином, можемо констатувати: кожного разу, коли М. Хвильовий відходив від лінії партії, йому доводилося робити вибір: або з партією і каятися, або вихід із партії, поза якою він себе не уявляв. І. Михайлин називає це явище «класовим соліпсизмом»: за М. Хвильовим, «існує лише пролетаріат як поступове явище, гідне загибелі все те, що не пролетаріат» [12, 34]. На доказ свого припущення автор наводить слова М. Хвильового: «Одного прекрасного ранку кожний з нас, комуністів, може опинитися в ролі представника зовсім не того класу, який він хоче репрезентувати» [12, 34]. М. Хвильовий допускав певну природну можливість для творчої людини відхилень від провідного партійного курсу. Але саме покаєння розглядав як традиційну форму повернення письменника (у даному разі себе самого) в лоно рідної партії.

Подібно до М. Хвильового, змушений був виступати з листами-покаєннями, листами-виправданнями та листами-протестами і його друг, також член комуністичної партії, драматург М. Куліш. До таких творів можна зарахувати статтю «Критика чи прокурорський допит», що була надрукована в ч. 3 «ВАПЛІТЕ», як відповідь на статтю В. Коряка «Рецидиви вчорашнього» [10,435]. Відкидаючи висунуті йому звинувачення у тому, що «ВАПЛІТЕ порушила і зламала останню директиву партії», М. Куліш виклав погляди організації на суспільне й мистецьке життя України.

Кілька листів було присвячено порятункові ВАПЛІТЕ: «Заява (М. Куліша як президента ВАПЛІТЕ) до газети «Комуніст» [10, 450], до відділу преси ЦК КП(б)У

[10, 451], «Лист до редакції газети «Комуніст» [10, 452]. Та незважаючи на всі поступки офіційній критиці – і навіть виключення зі складу ВАПЛІТЕ О. Досвітнього, М. Хвильового й М. Ялового, – організація змушена була припинити своє існування.

Наступні листи М. Куліша, зокрема, до Головреперткому НКО і до АПО ЦК КП(б)У, стосувалися вже пояснення власної драматургічної творчості і безпосередньо постановок «Мини Мазайла» чи «Народного Малахія».

До періоду участі у ВАПЛІТЕ належить і лист П. Тичини, уміщений 3 лютого 1927 року в газеті «Комуніст» Поет виправдовувався за уривок з поеми «Чистила мати картоплю, а сестри гуляли у кукол...». У цьому уривку були рядки, за які П. Тичину і критиковано: «Ну ріжте, ну бийте, / в гроб удавить мене з дрібними дітьми, нехай я вже буду / вашим коліном придушена, наче ота Україна панами [15, 525]. У першому номері цієї газети за 1927 рік було вміщено статтю В. Василенка «Про альманах ВАПЛІТЕ», в якій автор, аналізуючи твір П. Тичини «Чистила мати картоплю» писав: «Тичина тут не відбиває пролетарський «біг хвилин». Він дає яскраву картину розкладу «безперспективного» селянського життя, але це тільки засіб для широкої символізації... Але «непросвещеному» важко сказати, з чим він тут має до діла... Почувається недоговореність ... за порадою М. Зерова. В результаті – невизначене враження. Тичина ще не вийшов на ясні шляхи» [1, 1].

Рівно через два тижні про цей вірш П. Тичини йшлося вже з високої партійної трибуни. У своїй доповіді на XI Харківській окружній конференції КП(б)У В.Я. Чубар, говорячи про вірш П. Тичини, зауважив: «Літературною мовою це зветься символізм, тобто символізмом зветься такий виклад своїх думок, а по-нашому, по-простому, це – «Тонкий намек на толстые обстоятельства». Це протаскування під прапором пролетарського писання національного дурману» [20, 3]. При цьому доповідач удався до узагальнень: «На мою думку, академія хоча б і «вільна», але раз об'єднує пролетарських письменників, то мусить бути більше просякнута пролетарським духом. І ось виходить те, що комуністи керують організацією, а ці письменники, можливо й гарні поети, не зовсім чітко ідеологічно висловлюють свої думки. Тут уже виявляється квалітет пролетарського керівництва, а пролетарське керівництво нам потрібне скрізь» [20, 3].

Зважаючи на такі претензії з боку влади, змушена була відреагувати як ВАПЛІТЕ, так і сам П. Тичина. Про реакцію організації можна довідатись із «Заяви (М. Куліша як президента ВАПЛІТЕ) до газети «Комуніст», у якій в одному з пунктів зазначалося: «Надрукувати в пресі: а) листа Тичининого із спростуванням закидів йому в «протасківанні національного дурману...» [10, 451]. З'явився «Лист до редакції» П. Тичини, у якому автор щиро дивується з приводу висловлених йому зауважень і рішуче заявляє: «Дозволю собі заявити: ніколи й ніде не протискував національного дурману» [16, 6], додаючи, що уміщений в альманасі вірш є лише частиною задуманої ним поеми. Редакція газети «Комуніст» вважала за необхідне супроводити Тичининого листа поясненнями: тов. Чубар (як і всі

решта), прочитавши надрукований в альманахові ВАПЛІТЕ твір «Чистила мати картоплю», не міг знати, що це є лише вступ поеми, як не міг передбачити, що буде далі; ...охоче і щиро віримо, що тов. Тичина і на думці не мав давати в образі своєї матері синтетичний образ «неньки-України» в тому елейно просвітницькому виді, як його не раз давалося в українській літературі навіть авторами, що орієнтуються на Європу. Але коли взяти тільки цей уривок, то цілком зрозуміло, кожен націоналіст може скористуватись із його і «протаскувати національний дурман» [16, 6].

Від «пояснення» реакції складалося враження, що їй потрібні не роз'яснення талановитого поета, а сам прецедент каяття. На це може вказувати і стаття В. Затонського «Думки про те, як слід чистити картоплю», в якій він, зіставляючи уривок П. Тичини з художнім фільмом «Беня Крик», відзначив: «...картоплю – і ту треба вміти чистити, особливо пролетарським поетам, бо ж вони ножем свого таланту чистять оту картоплю життєвої правди не для гурманів, що їх часом від поміщицько-буржуазних витребеньок європейського психологізму до рідної кислої капусти та солоного анекдоту тягне, а для мас, що потребують простої, але здорової страви» [7, 1]. Зважаючи на те, що стаття вміщена на першій сторінці, а лист П. Тичини на шостій цього ж номера, та ще й з поясненнями редакції, наше припущення може бути цілком імовірним. Створивши листові поета своєрідне обрамлення, редакція зводила старання П. Тичини нанівець. У результаті цього задум поета щодо поеми так і залишився нездійсненим.

Після викриття «Спілки визволення України» змушена була виправдовуватися і «Нова Генерація». Зумовлено це було тим, що газета «Комсомолец України» вмістила звіт про літературний виступ групи письменників на чолі з Г. Епіком у клубі ім. Калініна [4, 6]. У звіті говорилося: «Останнім часом ми стали за свідків низки проривів на фронті радянської літератури. Останній з них здача позицій класовому ворогові в журналі – В. Поліщука «Авангард». Журнал «Нова Генерація», приховуючись за комуністичними гаслами, друкує порнографічні твори. Ми повинні вдарити і міцно вдарити їх за це...» [4, 6].

Окрім подібних закликів і звинувачень, у звіті говорилося «про потребу» закрити журнал «Нова генерація». Ця пропозиція настільки стривожила членів «Нової генерації», що вони звернулися з листом до редакції газети «Вісті ВУЦВК», підписаним крім них ще й ВУСППом, «Молодняком», «Плугом», «Західною Україною» й УАРКом. Відповідь «Нової генерації» була цілком в дусі висунутих їй звинувачень: «Звертаємо увагу радянської суспільності на цю зоологічну вихватку доповідача. Відомо всім, що «Нова генерація», блокуючись з ВУСППом, «Молодняком» та «Плугом» якнайгостріше засудила виступ Поліщука, в той час, як Епик, один з редакторів «Літературного ярмарку», разом з усією групою ярмарчан про Поліщука до останнього часу вперто мовчали, а в свій час блокували з В. Поліщуком на сторінках «Літературного ярмарку» та «Авангарду» [4, 6].

Хвилю нових покаяння листів викликала справа СВУ, повідомлення про яку з'явилося на перших сторінках українських газет 22 листопада 1929 року разом із привітанням «першому бійцеві партії за справу Леніна, за справу робітничого класу» Й.В. Сталіну «в день його 50-річчя» [8, 1].

Газети писали про викриття підпільної контрреволюційної організації, у приналежності до якої звинувачували 44 особи: «Під тією ж запроданської пам'яті назвою «Союз Визволення України», під якою всесвітньої ганьби зажили злиденні герої «шмата гнилої ковбаси», – вони, купкою буржуазно-поміщицької інтелігенції, під проводирством старих торговців «національною ідеєю», Єфремова, ес-дека-митрополита Чеховського, Ніковського, Германайзе, Дурдуковського та інших, відновили контрреволюційну організацію і роботу підпілля, приховавшись під машкарою радянських громадян і культурних діячів» [8, 1].

Керівником чи то «Спілки», чи то «Союзу» – у перших повідомленнях зустрічається як один, так і другий термін – називали академіка, віце-президента Всеукраїнської академії наук (ВУАН) Сергія Єфремова, автора «понад 3000 публікацій», найбільш відомого своєю «Історією українського письменства».

Уже наступного дня після офіційного повідомлення про «СВУ» в пресі з'явилися вимоги суворо покарати «академіко-бандитів». Газета «Вісті ВУЦВК» вмістила «виступ-протест академіків на сесії ВУЦВК», що його виголосив неодмінний секретар і член ВУАН, академік Корчак-Чепурківський. Поряд уміщувалася промова академіка Семковського і «вимоги від робітників Південно-Західної залізниці», «робітників Одеси», «наукових робітників Харкова» [2, 3]. Було надруковано у цьому ж числі «Вістей» і «Резолюцію пленуму інституту Тараса Шевченка», підписану Д. Багалієм, С. Пилипенком, М. Панченком, а поруч – відозви літературно-мистецьких угруповань, які тут же у «Вістях» надрукували свої протести проти діяльності СВУ. Вражає єдність у оцінюванні СВУ такими різними організаціями як ВУСПП, «Молодняк», «Нова генерація», ВУАРК, «Плуг», «Літературний ярмарок». Так, скажімо, протест, підписаний плужанами, називався «Нещадна боротьба з ефремівшиною в науці, в літературі, в мистецтві!», а стаття, підписана М. Хвильовим, М. Яловим, М. Кулішем, О. Досвітнім, М. Йогансенем та ін. – «Плямуємо ганебну роботу академіко-бандитів» [2, 4].

За тиждень до «викриття» «Спілки визволення України» з'явилося третє число альманаху «Авангард» В. Поліщука, яке в умовах наступу реакції стало своєрідною ідеологічною бомбою. Зважаючи на досить жорстку офіційну критику «Авангарду», живучи в атмосфері страху за своє життя, автори, які хоч якимось чином співпрацювали з самим В. Поліщуком чи були причетними до редактованого ним видання, відмовлялися від своєї участі в альманасі, публікували в пресі листи, в яких засуджували лідера конструктивних динамістів. Так зробили, наприклад, В. Мисик і А. Панів: «В числі співробітників «Авангарду», – писали вони, – значаться наші імена: В. Мисик – у відділі літературному, А. Панів – у відділі фото. Редакція журналу «Авангард» в №2 використала переклад В. Мисика

з есперанто і фото А. Панова групи білоруських письменників. Цим заявляємо, що з мистецькою групою «Авангард» ми нічого спільного не мали й не маємо, а, ознайомившись з матеріалами «Авангарду» №3, надалі від будь-якого співробітництва (хоч би й у формі перекладу чи фото) в органах цієї групи відмовляємося» [11, 7].

Першими в атаку на В. Поліщука кинулись представники лівого фронту мистецтв з «Нової генерації», ВУСППУ, «Молодняку» з пропозицією бойкотувати «Авангард» [3, 6]. Але офіційна критика в особі редактора «Вістей ВУЦВК» Є. Касяненка зайняла жорсткішу позицію: «Замовчувати не можна. Тому не можна, що з «Авангарду» говорить... класовий ворог. Не тільки тим, що «відволікає і т. д.», а тим, що епатацією та «єрмілівськими станками» покриває контрреволюційну пропаганду, помічену співробітником «Комсомольця України» і не помічену «Всеукраїнским пролетарием» [2, 1]. Поряд зі статтею Є. Касяненка у №42 «Літератури і мистецтва» у рубриці «Листи до редакції» було вміщено лист композиторів В. Борисова і Ю. Мейтуса, в якому говорилося: «Ознайомившись з матеріалами «Авангарду» №3, ми відмовляємося надалі від будь-якого співробітництва в органах літературної групи «Авангард» [13, 2].

Після звістки про «СВУ» помітно змінився і тон «листів до редакції», і сам склад авторів, що їх писали. Якщо до того листи надходили від осіб, що колись співпрацювали з В. Поліщуком, то тепер стали надходити уже від самих соратників Поліщука, тих, хто підписав декларацію групи «Авангард», брав активну участь у випуску №3 альманаху. У №45 «Літератури й мистецтва» від 8 грудня 1929 року з'явився лист до редактора від Р. Троянкер, яка довгий час була активною учасницею «Авангарду». Починався лист уже традиційними штампами-звинуваченнями: «Літературна група «Авангард», що на чолі її стоїть великий егоцентрик, «еквілібрист од літератури» В. Поліщук, ганебно збочила. Нападки, що їх дозволив собі керівник групи, неприпустимі та брутальні лайки на адресу групи, що творить в нашій республіці пролетарську літературу, та на адресу інших літературних груп – неприпустимі та брутальні, вони не мають в собі жодних ознак серйозної полеміки, чи будь-якої непогодженості в соціальних питаннях літератури (форми, тощо)» [17, 2]. Присвятивши першу половину листа викриттю колишнього одностудця, у другій Р. Троянкер висловила своє каяття: «З групою «Авангард» порвала ще влітку цього року. Про це знають товариші з угруповання «Нова Генерація». Надалі – ніякого зв'язку (членства, співробітництва), з групою, що дискредитує літературу та поодиноких митців її, з групою, що не має чіткої класової лінії, підтримувати не буду. Викристалізуванням чіткої пролетарської ідеології, впертою роботою над собою – гадаю знищити всі небажані сліди, що їх, може, поклато на мою творчість перебування в групі «Авангард» [17, 2].

Подібно до Р. Троянкер повівся і С. Тасін, теж один із членів «Авангарду», умістивши року: «У свій час я листа в №46 «Літератури й мистецтва» за 15 грудня 1929 року: час я підписав декларацію групи «Авангард», бажаючи підтримати засади революційного конструктивізму в українській літературі. Але в №3

«Авангарду» мало лишилося від постулатів декларації, в багатьох місцях позначився відхід від революційного шляху радянської літератури. Вважаю за свій громадський обов'язок засудити все шкідливе, що виявилось в «Авангард» [14, 2].

Інколи у своїх листах автори доходили до комічного, оскільки деякі «митці» клялися в тому, що ніколи не належали до «Авангарду» В. Поліщука, як зробив це, наприклад, С. Крига: «До «Авангарду» не належу і не належав, творів у журналі не друкував, а після ознайомлення з №3 «Авангарду», приєднуюсь до гострого засуду цієї організації нашою літературно мистецькою громадськістю» [9, 2].

Своєрідним підтвердженням усвідомлення в мистецьких колах існування жанру покаянного листа стала поява пародійної статті Едварда Стріхи «Автоекзекуція» в ч. 5 «журналу-місячника марксистської критики та бібліографії» «Критика» за 1930 рік [13]. Кость Буревій (справжнє прізвище Сопляков Костянтин Степанович), ховаючись за маскою Едварда Стріхи, виокремив жанрові ознаки покаянного листа та створив у контексті соціалістичної естетики статтю-пародію-на-лист-покаяння.

Розглянуті тексти дозволяють зробити переконливі висновки. На наш погляд, необхідним є виділення листів, що друкувалися в пресі у зв'язку з діяльністю літературної групи «Авангард» та процесом СВУ. Відгуки на ці події необхідно виділити в окремий жанр, а саме: своєрідного «покаянного листа».

Жанровими ознаками таких «листів» стали:

- 1) рішуча підтримка авторами офіційної позиції комуністичної партії і Радянської держави;
- 2) декларативне відмежування авторів від офіційно засуджених явищ чи скомпрометованих осіб;
- 3) запевнення офіційних кіл у власній благонадійності;
- 4) різка «критика», лайка на адресу осіб і організацій, що завинили перед владою, викриття їхніх збочень;
- 5) використання брутальної лексики на адресу офіційно засуджених угруповань і осіб, навішування найбільш влучних ярликів.

Крім того, як і годиться повноцінному жанрові, листи мали навіть свою внутрішньожанрову типологію. Зокрема, у залежності від змістової домінанти можна вказати на такі їх різновиди, як:

- 1) листи-покаяння; 2) листи-засудження; 3) листи-відмежування; 4) листи-звинувачення; листи-виправдання.

Іноді провідний мотив встановити важко, але тоді тексти будувалися на основі поєднання мотивів, а відтак маємо справу з дифузією внутрішньожанрових типів в одному листі.

Лист-покаяння став мало не центральним жанром української радянської критики, починаючи від 1927 року, а на рубежі 1929-1930 років саме листи як жанр висунулися на перший план, відтісняючи на другий усі інші жанри художньої літератури та літературної критики. Для деяких груп митців жанр «листа-покаяння» став єдиною можливістю зв'язку з читачем: для одних через

закриття їхніх періодичних видань, в яких вони друкувалися, як це сталося з «Авангардом» або трохи раніше чи пізніше з «Літературним ярмарком» і – «Пролітфронтом» (М. Хвильовий, М. Куліш, П. Тичина та ін.); для деяких авторів цей жанр виявився єдиною можливістю заявити про себе як про письменника (Р. Троянker, С. Тасін, С. Крига та ін.).

Жанр покаянного листа виразно й однозначно засвідчив встановлення в Україні тоталітарного режиму, панування російських більшовиків, які зміцніли настільки, що могли в своєму політичному курсі перейти в національному питанні від загравання зі свідомим українством до його цілковитого придушення.

Література

1. Василенко В. Про альманах «ВАПЛІТЕ» // Комуніст. – 1927. – 1 січня. – С. 1.
2. Вісті ВУЦВК. – 1929. – 23 листопада. – С. 2–4.
3. ВУСПП, «Молодняк», «Нова генерація» Лист до редакції // Вісті ВУЦВК – 1929. – 17 листопада. – С. 7.
4. ВУСПП, «Нова генерація», «Молодняк», «Плуг», «Західна Україна», УАРК Лист до редакції // Вісті ВУЦВК. – 1929. – 29 листопада. – С. 6.
5. Грабович Г. До історії української літератури. – К.: Критика. – 2003. – С. 25.
6. Досвітній О., Хвильовий М., Яловий М. Заява групи комуністів – членів «Вапліте» // Вісті ВУЦВК. – 1926. – С. 2.
7. Затонський В. Думки про те, як слід чистити картоплю // Комуніст. – 1927. – 3 лютого. – С. 1.
8. Комсомолец України. – 1929. – 22 листопада. – С. 1.
9. Крикуненко В. Міст до Атлантиди // Дніпро, 1990. – № 2. – С. 107–122.
10. Куліш М. Твори: У 2-х т. – К.: Дніпро. – 1990. – Т. 2. – 877 с.
11. Мисик В., Панів А. Лист до редакції // Вісті ВУЦВК. – 1929. – 16 листопада. – С. 7.
12. Михайлин І. Гамартія Миколи Хвильового: Монотрагедія на 5 дій з прологом. – Х.: Лінотип, 1993. – 40 с.
13. Стріха Е. Автоекзекуція // Критика. – 1930. – №5. – С. 79–94.
14. Тасін С. Лист до редакції // Література й мистецтво. – 1929. – 15 грудня. – С. 2.
15. Тичина П. Зібрання творів: У 12-ти т. – К.: Либідь, 1990. – Т.7. – 736 с.
16. Тичина П. Лист до редакції // Комуніст. – 1927. – 3 лютого. – С. 6.
17. Троянker Р. Лист до редакції // Література й мистецтво. – 1929. – 8 грудня – С. 2.
18. Хвильовий М. Про «сатану в бочці», або про графоманів, спекулянтів та інших «просвітян» // Культура побут. – 1925. – 30 квітня. – С. 2.
19. Хвильовий М. Твори: У 2 т. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2 – 925 с.
20. Чубар В. Доповідь на XI Харківський окружній конференції // Комуніст. – 1927. – 14 січня. – С. 5.
21. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології: В 3 т. – Харків: Фоліо, 1998. – Т.2. – 367 с.

22. Яковенко Г. Про критиків і критику в літературі // Культура і побут. – 1925. – 30 квітня. – С. 1.

Аннотация

Автор статьи рассматривает условия появления в украинской литературе 1920-ых годов жанра покаянного письма. Также в статье выделяются типологические черты покаянного письма как жанра.

Ключевые слова: жанр, письмо, покаянное письмо, типологические черты.

Summary

The author of this article describes conditions of appearance of the genre penitential letter in Ukrainian literature of the 1920s. In the article the author also distinguishes typological features of penitential letter as genre.

Key words: genre, letter, penitential letter, typological features.